

Sokan és sokféleképpen próbálták és próbálják — legjellemzőbb sajátosságaiból kiindulva — meghatározni az emberség lényegét. Az öntudatlan élőlényektől megkülönböztető nevünk, a „homo sapiens“, értelmes lény mivoltunkra utal, a „homo faber“ az alkotó munka egyedül nekünk megadatott képességére, és sorolhatnánk tucatszámra a hasonló, megkülönböztető neveket és jelzőket. Ezen a vasárnapon — Ézsaiás szavait választva útmutatóul — kíséreljük meg önmagunknak egy újabb meghatározását; legyen közös elmélkedésünk tárgya az emlékező, az idő, a felejtés fölött diadalmaskodó ember.

Csodálatos jegye emberségünknek az emlékezés képessége, de mint annyi más kiváltságunkat, gyakran ezt sem értékeljük eléggé. A lélektan szerint az emlékezés régmúlt események, dolgok önkéntelen vagy szándékos felidézése, újraélése. Nagyon szűkszavúnak és szegényesnek tartom ezt a tudományos tárgyilagosságú meghatározást. Úgy érzem, sokkal nagyobb jelentőséggel bír életünkben az emlékezés, az emlék, mint azt ez a rövid mondat kifejezhetné, százszorosan több a magunk mögött hagyott események pusztá felidézésénél: emlékek nélkül az ember fehér papírlap, élet nélküli keret a lélek. Az emlékeinkkel együtt önmagunkat is elvesztjük: az emlékek nélküli embert alap nélküli, levegőben lebegő házhoz, gyökértelen fához, forrás nélküli folyóhoz hasonlíthatjuk csupán. Azt, hogy kik vagyunk, önismeretünket, talán semmi sem határozza meg oly döntő módon, mint egyéni és közösségi emlékezésünk tartalma, az a kincs vagy kolonc, amit a múltból a jövő felé magunkkal menekítünk, vagy lerázhatatlanul magunkkal hurcolunk.

Nem véletlenül rendelkezünk tehát az emlékezés képességével, nem öncélúan oltotta belénk a jó Isten a teremtés végtelen folyamatában, olyan ajándékkal áldott meg általa, mely nélkül létezni sem lehet, de talán nem is volna érdemes. Általa nyert távlatot az értelem, tartósságot az érzelem, célt az akarat, folyamatoságot az élet. A „messze régi dolgok“ láthatatlan gyökeréről az emlékezés által sarjasztja ki Isten az élet új formáit, s ahol a szellem elveszti csiraképességét, ott elpusztul, elvesz egyén és közösség egyaránt. Az emlékezés élet, melynek végtelen láncolatában — a múlt kapuján kilépve — a homályba vesző kezdetekhez, Isten közelébe is visszatérhetünk.

Az ószövetségi héber legenda szerint, amíg engedetlenségéért el nem úzta maga mellől, az ember Isten közvetlen közelségében élt Éden kertjében. Ádámnak és Évának végül el kellett ugyan hagynia a Paradicsomot s az isteni tiltás sohasem engedélyezi a visszatérést számunkra; de maga Isten sem tiltotta s nem is tilthatta meg — írja egyik költőnk —, hogy az itt töltött időre mindig visszaemlékezzenek, s boldogságuk helyére visszavágyjanak. Az emlékezés az a paradicsom, melyből senki sem tilthatja ki az embert. Valóban, az Ószövetség könyvein végiglapozva, állandóan kísért az a furcsa érzés: a Biblia első lapjain csak azért válik el Isten és az ember, hogy aztán ezer oldalon szenvedélyesen keressék egymást, mindig megemlékezzenek egymásról.

Mózes, aki népét kivezette Egyiptomból, hol mennydörögve, hol könyörögve próbálja belevésni népe lelkébe, az egy Isten hite mellett a Róla való megemlékezés soha meg nem szűnő kötelességét. Jákob és Józsué küszködésük és győzelmük színhelyén, ahol Isten segítségét megtapasztalták, emlékoszlopot emeltek. A

vak Sámson megragadva a filiszteus cirkusz oszlopait, könyörögve kéri Istent: emlékezzék meg az ő hajdani erejéről s meghallgatást találva magára omlasztja a mázsás köveket. Ezékiás halálos ágyán, Jób szenvedésének égő kínjában keresi és idézi meg a nem felejtő Istent. „Oh, Uram, emlékezzél meg róla, hogy te előtted hűséggel és tökéletes szívvel jártam, és hogy azt cselekedtem, a mi jő volt a te szemeid előtt“ — sír a király (2Kir 20,3), míg Jób csak megtörtén suttog: „Emlékezzél kérlek... (Jób 4,7). A 105. és 106. zsoltár „a régi idők hálás emlegetése“ cím alatt idézi fel azokat a boldog napokat, amikor Izrael népének Isten iránti hűsége rendületlenül állott. Jeremiás így hirdet ítéletet népe felett: „Ezt mondja az Úr: emlékszem reád“, Nehemiás pedig a ledöntött falak fölött megállva ilyen fohással kéri Isten segítségét az újjáépítés nagy munkájához. „Emlékezzél meg rólam, én Istenem“ (Neh 5,19). Végül Zakariás próféta könyve így zárja be a zsidó nép ószövetségi történetét: „széthintem őket a népek között, hogy a messze földeken is emlegessenek engem, és fiakat neveljenek és visszatérjenek“ (10,9). Nem véletlen hát, hogy a zsidó nép vallását és történelmét az emlékezés és feledés egybefonódásának tekinthetjük, melyben az élet megtartó szálát minden időkből Istennek az ő népéről és a népek az ő Istenéről való megemlékezése jelentette. Hogy Istenről meg ne feledkezzen a hithű zsidó — éljen a világ bármely táján, — ha eljön az imádkozás órája, erősíti vallásának első parancsolatát: „Halld Izrael: az Úr, a mi Istenünk, egy Úr! Szeressed azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből.“ (5Móz 6,4). Így ül ma is diadalmat a megtartó emlékezés a feledés fölött, talál végül teljes meghallgatásra az Ezsaiás által tolmácsolt isteni parancs: „Emlékezzetek meg a messze régi dolgokról, hogy én vagyok Isten és nincsen több; Isten vagyok és nincs hozzám hasonlatos.“

Az ézsaiási, a prófétai igényből és törekvésekből született meg a jézusi evangélium, Isten és ember egymásratalálásának örömmüzenete. Az emlékezés és feledés ár-apályva helyébe Jézus az Atya egyetemes szeretetének és gondviselésének meghirdetésével Isten és ember állandó, folyamatos életközösségét állította a vallás középpontjába, kiapadhatatlan remény és bizalomforrásával ajándékozta meg a hívő embert. Isten és ember egymásról való megemlékezését azzal, hogy a jelen idő elérhetőségével tette kedvessé kortársai előtt az örökkévalóságba, Isten országába helyezte át a mindenkori ember számára is. Jézus örömmüzenete minden szakadékot áthidaló hívő ember Isten felé vezető útján s a feledés sodró erejű és romboló vizei fölött egymáshoz kapcsolta az emlékezés csúcsait. Isten soha nem feledkezik meg az ő gyermekéről, az általa teremtett világról, a szeretet építő jelaival tesz bizonyosságot a maga jelenlétéről, kőszte: emlékezésre.

Kollemas az a kötelesség, amelyet Isten ránk ró. Szeretünk emlékezni, valóssággal gyűjtjük az emlékezésre készítő és az emlékek felidézésében segítségünkre siető dolgokat. Az idő suhanásának a félelme vagy a hiúság munkál-e bennünk, nehéz volna megállapítani, de évezredekkel ezelőtt már, hogy emléket a sivatag homokja el ne temesse, piramist emeltetett a fáraó, krónikát írt a történész, diadaloszlopot faragtatott és vésetett a hadvezér, földje határán apja sírjára követ köre gyűjtött a földműves. Mi fényképezünk. Korunk egyik legelterjedtebb és legjellemzőbb tárgya a fénykép és a fényképezőgép. Megörökítünk mindent: a csecsemő első mosolyát, keresztelést, konfirmációt, különféle közösségekbe való be- és kilépést, kirándulások élményeit, ünnepi alkalmakat és hétköznapi perceket, temetést és halotti tort is. Véges életünk krónikája minden nappal gazdagodik: újabb és újabb fényvel írt sorokkal bővül. Mert ez a fényképezés: Isten végtelenül áradó nap fényét munkába fogjuk, sötétkamrába kényszerítjük és zárjuk, érzékeny ezüst bilincsekkel rabbá tesszük azért, hogy bármikor könnyen felidézhesük azt, ami velünk történt, hogy önmagunkról mindenkor könnyen meg-

emlékezessünk. Jelenlétünket az időben, az életben így próbáljuk megőrizni.

Szeretem a fényképeket. Sokszor előveszem őket, el-elnézegetek egy-egy kedves arcot, melyet rég nem láttam vagy melyet a maga földi valóságában már soha többé nem is láthatok. Visszatekintek felidézve a múlt kedves eseményeit. Ézsaiást hallgatva, itt a templomban azonban kevésnek és töredékesnek bizonyul az ilyen emlékezés. Istenre mikor emlékeztem, mikor emlékeztél utoljára? Életeden túl tekintve mikor emlékeztél arra, aki adta azt? Emlékeid fény- és árnyékfoltjai mikor juttatták eszedbe utoljára az örök fény és világosság Urát, Istent? Jut-e elég gyakran eszedbe az, ki a messze régi dolgok között láthatatlanul meghúzódik, s akihez nincsen senki más hasonlatos? Általa válhatik csak teljessé minden emlékezésed, egészzé minden töredék, mit életednek nevezel, őáltala lesz. Az ő fénye csillan át minden pillanatban lelked sötétkamráján, általa vagy és élsz. Tartozol neki a költő vallomásával, mikor életedet emlékezve felméred, Őt illeti meg a hálaadás, a „Te voltál mindig mindenben minden” imádsága.

Naponta minden arra emlékeztet, hogy porból lettünk és porrá válunk, s hitünket csak az tartja meg, hogy Isten halálunkban is megemlékezik rólunk. Ezért amíg élünk, Istenről, a mi Atyánkról naponta megemlékezni emberségünk legszentebb és leggyönyörűsebb kötelessége.

Mikor lecsukódik a szem, a szív veszi át a látás szerepét. Néha, mikor megrohannak az emlékek, mikor a szívünk látni kezd s a múlt felé fordul, ne álljunk meg az emlékezés feleútján. Hálatelten és imádságosan sétáljunk rajta minél távolabb és egyre közelebb Istenhez, míg fejünk fölött „lassan száll és hosszan énekel” Petőfi Sándor haldokló hattyúja, a „szép emlékezet”. Amen.

NE SZÉGYENÜLJEK MEG SOHA

Zsolt 31,2/a

A szégyenről „szégyen” beszélni, legalábbis nyilvánosság előtt nem szoktuk szobahozni szégyelnivaló ügyeinket. Hogy ki miért, mennyire szégyenkezik az valóban a személy legbensőbb ügye, de az a tény, hogy néha mi is a zsoldáríróval együtt kérjük Istent „Ne szégyenüljek meg soha” azt bizonyítja, hogy e kérdés bennünk is elevenen él s érdemes beszélni róla.

Nem könnyű megragadni a szégyen lényegét. Mint minden egyéb ez is viszonylagos, illetve viszonylagosak azok az okok, amelyek kiváltják, kiválthatják érzését. A becsületes embert holtáig bánthatja s szégyennel töltheti el az a tudat, hogy életében egyszer is becsütelenné bizonyult. Általános szabálynak tűnik az, hogy minden, ami a többség, a kor bevett értékítéletétől, szokásától eltér: szégyelnivaló. Ott, ahol a szégyent a közfelfogás szabályozza, a legtöbb ember azért szégyenkezik, ami őt a többségtől megkülönbözteti. Pedig a szégyen túl nemes, túl értékes kincs ahhoz, hogy külsőségekben éljük meg, külsőségekre is pazaroljunk belőle.

A zsoldár felolvasott verse — bár kicsendül belőle valamilyen oda nem illő felhang, burkolt számonkérés — arra is figyelmeztet, hogy a szégyen élet és halál dolga, Istenre tartozik és az ember elevenébe vág. A zsoldáríró számára az a meg szégyenülés, amelytől retteg, a halált jelenti. Íme, hogyan fogalmazza meg félelmét: „csúfsággá lettem kivált szomszédaimé, és ismerőseimnek félelmévé; akik